

Οι δαιμονισμένοι Γαδαρηνοί: Τα «παράδοξα» του Ευαγγελίου της Κυριακής (Ηρακλής Αθ. Φίλιος, Βαλκανιολόγος-θεολόγος)

/ [Πεμπτούσια](#)

Η αγία μας Εκκλησία αυτή την Κυριακή έχει ορίσει να διαβαστεί στο Ευαγγέλιο η ρηνών αυτή

Ένα

«παράδοξο» που συναντάται στις πρώτες κιόλας γραμμές έχει να κάνει με τη θεότητα του Χριστού. Και συγκεκριμένα παράδοξο είναι οι δαιμονισμένοι να αναγνωρίζουν στον Υιό του Θεού τη θεότητα. Διαβάζουμε σχετικά: «Και εφώνησαν, “Τι έχεις μαζί μας Ιησού, Υιέ του Θεού;”» (Ματθ. 8, 29). Βλέπουμε πως τα δαιμόνια που είχαν κυριεύσει τους δύο ανθρώπους έχουν επίγνωση ότι αυτός που στέκεται μπροστά τους ήταν ο Υιός του Θεού, δηλαδή ο Χριστός. Την ίδια ομολογία με τα δαιμόνια για τη θεότητα του Χριστού κάνει και ο απόστολος Πέτρος. Διαβάζουμε πάλι στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιο: «Ο Σίμων απεκρίθη “Συ είσαι ο Χριστός, ο Υιός του ζωντανού Θεού”»

» (Ματθ. 16, 16).

Εύλογα γεννιούνται κάποια ερωτήματα. Αφού τα δαιμόνια αναγνώρισαν τον Υιό του Θεού γιατί δεν πίστεψαν σ' Εκείνον; Γιατί δεν σώθηκαν αφού τον αναγνωρίζουν ως Υιό του Θεού; Ποια είναι η διαφορά της ομολογίας του Πέτρου από εκείνη των δαιμονίων αφού παραδέχονται το ίδιο ακριβώς πράγμα; Η απάντηση στα ερωτήματα αυτά εντοπίζεται στη σχέση πίστης και γνώσης. Τα δαιμόνια γνωρίζουν και δέχονται ένα γεγονός. Αυτό της θεότητας του Χριστού. Η γνώση αυτή δεν έχει την προέκταση της στην οντολογική εμβάθυνση του γεγονότος της θεότητας του Χριστού. Είναι μία παραδοχή που ξεκινάει από την ομολογία ότι απέναντι τους στέκεται ο Υιός του Θεού, ο Σωτήρας και Λυτρωτής του κόσμου και εκεί η ομολογία αυτή έχει το τέλος της. Δεν έχει καμία προϋπόθεση να εξελιχθεί σε πίστη.

Ο καθηγητής φιλοσοφίας στη Θεολογική Σχολή Τιμίου Σταυρού Βοστώνης π. Παντελεήμων Μανουσάκης θα πει σχετικά: *«Για τους δαιμονισμένους το γεγονός ότι ο Χριστός είναι Υιός του Θεού, αποτελεί απλά ένα γεγονός και τίποτε περισσότερο από γεγονός. Είναι κάτι που γι' αυτούς είναι αδιάφορο»* (κήρυγμα στον ιερό ναό αγίου Νικολάου Lexington Massachusetts, 8/07/2012). Πραγματικά η ομολογία τους περί θεότητας του Χριστού δεν έχει καμία εσχατολογική και σωτηριολογική προέκταση από μεριάς των. Το παραδέχονται και μένουν εκεί. Δεν εμβαπτίζουν το νόημα του να είναι Θεός ο Χριστός στην πίστη αλλά στη λογική.

Τα δαιμόνια γνωρίζουν αλλά δεν πιστεύουν. Ο Πέτρος γνωρίζει και πιστεύει. Και εκείνο που σώζει κατά τους λόγους του Χριστού είναι η πίστη. Μπορεί να έχω μία αντίληψη περί ενός γεγονότος ή μιας κατάστασης χωρίς να θέλω να παραδεχτώ (εγωισμός) ή και χωρίς να γνωρίζω (άγνοια) την προέκταση και τη σωτηριώδη σημασία που έχει. Η στάση των δαιμονισμένων αν μεταφραστεί φιλοσοφικά μοιάζει με την απάντηση του εμπειρικού G. Berkeley στο ερώτημα *«αν ένα δέντρο πέσει στο δάσος και δεν είναι κανείς εκεί για να το ακούσει, θα κάνει θόρυβο;»* (*A Treatise Concerning the Principles of Human Knowledge*, 1710). Ο ίδιος φυσικά ως γνήσιος ιδεαλιστής απάντησε «όχι». Γνώριζε την ύπαρξη του δέντρου αλλά όχι την προέκταση ενός γεγονότος που σχετίζεται με το πέσιμο του. Ότι δηλαδή αν πέσει θα παραχθεί θόρυβος. Αντίθετα ο ίδιος απαντά πως το δέντρο αυτό δεν υπήρξε καν. Είχε γνώση του γεγονότος της ύπαρξης του δέντρου, αλλά δεν πίστευε ότι το δέντρο αν πέσει κάπου εκεί πέρα στο δάσος θα ακουστεί ο θόρυβος από το πέσιμο του.

Επομένως ποια η διαφορά στη λογική των δαιμονίων από εκείνη του Άγγλου εμπειρικού; (*esse est percipi* - το είναι ταυτίζεται με το αντιλαμβάνεσθαι). Την αντίληψη είχαν κι εκείνα. Όχι την πίστη. Βέβαια ο Berkeley το «προχωράει» πιο

πολύ λέγοντας πως το δέντρο αυτό ήταν και ανύπαρκτο! Αυτή ήταν η φιλοσοφία των εμπειρικών, να γνωρίζω δηλαδή ό,τι αντιλαμβάνομαι και το «είναι» να ταυτίζεται αποκλειστικά με την αντίληψη των αισθήσεων (το δέντρο υπάρχει επειδή το βλέπω, το μπουμπουνητό υπάρχει επειδή άστραψε).

Το να γνωρίζω κάτι δεν σημαίνει ότι πιστεύω και σ' αυτό. Πόσοι αιρετικοί γνώριζαν τους πρώτους χριστιανικούς αιώνες και δεν πίστευαν; Και γιατί δεν πίστεψαν; Ο Άρειος για παράδειγμα αναλώθηκε αποκλειστικά στη λογική και όχι στο μυστήριο του Θεού. Γιατί δέχτηκε τον Υιό ως κτίσμα και όχι ως Θεό; Μήπως δεν είχε θεολογικές γνώσεις; Σαφώς και είχε και δεν υπολείπονταν σε γνώσεις από τον Μ. Αθανάσιο. Επηρεάστηκε από την αριστοτελική θεώρηση περί κατηγοριών, ταύτισε το γεννάται με το γίγνεσθαι (ταυτίζονται οι δύο όροι στην αριστοτελική φιλοσοφία) και αφού ο Υιός γεννάται, επομένως και γίνεται. Ως εκ τούτου θεώρησε τον Χριστό ως κτίσμα και όχι ως Θεό. Ο Νεστόριος με την ίδια λογική πίστευε στο πλατωνικό που συναντάμε στο Συμπόσιο «θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται» (Πλάτων, Συμπόσιο, 203a). Κι αφού ο Θεός δεν έχει καμία σχέση ως τέλειο ον με τον άνθρωπο (αποτελεί και νεοπλατωνική αντίληψη) άρα μία άνθρωπος (η Παναγία) δεν μπορεί να γεννηθεί από τον Θεό (εξ ου και ο όρος ανθρωποτόκος που χρησιμοποιούσε ο Νεστόριος αντί του Θεοτόκος που θέσπισε ο Κύριλλος Αλεξανδρεύς).

Ένα άλλο «παράδοξο» σημείο της ευαγγελικής περικοπής σχετίζεται με το θέμα της θεοδικίας και το πώς άλλοι σώζονται και άλλοι όχι. Κατ' αρχάς ο όρος θεοδικία καθιερώθηκε από τον Leibniz. Τον ίδιο όρο χρησιμοποιεί και ο Kant, ο οποίος στο δοκίμιο του Η αποτυχία όλων των φιλοσοφικών προσπαθειών στη θεοδικία προσπαθεί να δώσει τέλος στο δικαστήριο που έστησε η ανθρώπινη λογική με κατηγορούμενο τον Θεό και συνήγορο του τον φιλόσοφο και προβάλλεται ο Θεός ως μη υπεύθυνος για την ύπαρξη του κακού στον κόσμο.

Θα επικαλεστώ στη συνέχεια έναν νεοπλατωνικό φιλόσοφο τον Πορφύριο που είναι άριστος γνώστης των θεολογικών γραμμάτων. Αντλεί τα επιχειρήματα του από τη φιλοσοφία της νεοπλατωνικής Σχολής και την κοινή ανθρώπινη λογική, γίνεται καταγγελτικός, οξύς, ειρωνικός απέναντι στον Θεό και την Εκκλησία. Βασίζομαι στο έργο του Κατά Χριστιανών. Δεν συμφωνώ επ' ουδενί με τη στάση του που κρατάει και διαπνέει όλο το έργο (το αυτοκρατορικό διάταγμα του 448 μ.Χ. παρέδωσε στην πυρά το έργο του αλλά ένα τμήμα διασώθηκε από έναν χριστιανό κληρικό τον Μακάριο Μάγνη στο έργο του Αποκριτικός προς Έλληνας -ίσως μετέπειτα Επίσκοπο Μαγνησίας-). Εντούτοις ο Πορφύριος επισημαίνει κάποιες εύλογες απορίες για τις οποίες οι περισσότεροι αν όχι όλοι έχουν διερωτηθεί.

Οι σημειώσεις αφορούν το εν λόγω έργο του Πορφυρίου. Γράφει ο Πορφύριος για

τα δαιμόνια που ο Χριστός έριξε στους χοίρους κι έπεσαν στη θάλασσα: «Πνεύματα φονικά, υποτίθεται, που απεργάζονται μεγάλο κακό σε βάρος της ανθρωπότητας κι εκείνος δέχεται την αξίωση τους και τους επιτρέπει να κάνουν αυτό που επιθυμούν» (Κατά Χριστιανών, Από τη ζωή και το έργο του Ιησού, ΙΙΙ,4). Στο σημείο αυτό ο νεοπλατωνικός φιλόσοφος απορεί με την δεκτικότητα του Χριστού απέναντι στις αιτιάσεις των πονηρών πνευμάτων και δείχνει προβληματισμό με την υπακοή του σ' αυτό που του ζητάνε. Εν τέλει αυτό υπονοεί την ελευθερία που φαίνεται να έχει δώσει ο Θεός στον διάβολο και η οποία στη σύγχρονη εποχή μοιάζει «σκανδαλιστική».

Λίγο παρακάτω από τα προηγούμενα διαβάζουμε: «Δεν θα ήταν δίκαιο να θεράπευε από το κακό, όχι μόνο έναν και δυο ή και τρεις και δεκατρείς, μα όλους τους ανθρώπους; ... Το να ελευθερώσει ένα άτομο από τα αόρατα δεσμά του, μεταφέροντας τα δεσμά άλλου με τρόπο αφανέρωτο, και κάποιους να τους ελευθερώνει από τους φόβους αισίως, ενώ άλλους να τους περιβάλλει με φόβο, χωρίς κανένα λόγο, αυτό δεν είναι κατόρθωμα» (Κατά Χριστιανών, Από τη ζωή και το έργο του Ιησού, ΙΙΙ,4). Υπάρχει κάποιος που ισχνά ή έντονα έχει κάνει αυτές τις σκέψεις; Έχω την αίσθηση πως ακόμη και η ώριμη πνευματική αντιμετώπιση του ζητήματος της θεοδικίας μέσα από την ελπίδα και την πίστη προϋποθέτει αναγκαίως το πέρασμα από τις σκέψεις αυτές. Το ζήτημα της θεοδικίας δεν αναλώνεται ποτέ, πόσο μάλλον σε λίγες γραμμές. Είμαι σίγουρος πως ελάχιστοι φωτισμένοι πνευματικοί κληρικοί μπορούν να μυσούν τον ανθρώπινο πόνο, τα βασανισμένα γιατί και τις αναπάντητες ελπίδες στη θυσιαστική αγάπη του Χριστού και στην οποία ίσως βρίσκεται η απάντηση.

Αφήνω τον νεοπλατωνικό Πορφύριο να μας αποχαιρετήσει προβληματίζοντας μας και δημιουργώντας μας ξανά τις υποψίες για το ανεκπλήρωτο και αναπάντεχο, χωρίς όμως ο ίδιος να δίνει καμία απάντηση. «Αφού δεν ελευθερώνει ολόκληρη την υφήλιο από το κακό, παρά διώχνει τους δράστες του κακού από ένα μέρος για να πάνε σε άλλο• και αφού άλλους ανθρώπους τους φροντίζει κι άλλους τους παραμελεί, το να καταφύγεις σ' αυτόν για να σωθείς δεν είναι διόλου ασφαλές. Γιατί ένας που έχει σωθεί, στενοχωρεί έναν μη σωσμένο» (Κατά Χριστιανών, Από τη ζωή και το έργο του Ιησού, ΙΙΙ,4).